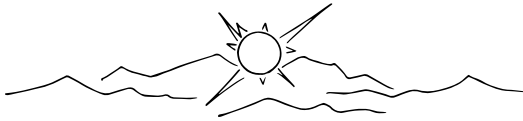

DYKUMŲ SVAJOS

Pas Dievo pasiuntinį atėjo vyras ir tarė: „O, Dievo pasiuntiny, kas labiausiai vertas mano draugystės?“ Pranašas atsakė: „Tavo motina.“ Vyras paklausė: „O kas dar?“ Pranašas tarė: „Tavo motina.“ Vyras neatlyžo: „O kas dar?“ Pranašas pakartojo: „Tavo motina.“ Vyras smalsavo toliau: „O kas dar?“ Pranašas atsakė: „Tada tavo tėvas.“

Somalių pasakojimas apie pranašą Mahometą

Somaliai velniai yra balti. Juos vadina džinais, jų visur knibždėte knibžda. Visur! Jie įlenda į žmones, gyvūnus, ir šie suserga. Jie krečia pokštus ir jaukia protą. Jei ką nors padedate ant žemės, o vos nusigrėžus tas daiktas tarsi išgaruoja, nė neabejokite, kad džinas bus prikišęs nagus. Mama paprastai tokiais atvejais paleisdavo gerklę: „Ei! Nelabasis! Trauk letenas nuo mano daiktų! Jie ne tavo. Dink iš čia!“ Mano mama viską išmanė apie velnių padermę ir kaip jų atsikratyti. Ji mokėjo tam tikrų užkalbėjimų ir žinojo, kokio medžio lapai ar žievė gali išvaryti džiną mums sunegalavus. Motina sutaisydavo augalų žiedų ir šaknų nuoviro

arba duodavo jų mums pakramtyti žalių; savo odiniame maišelyje visada turėdavo tų stebuklingų lapų. Mama gebėjo burti iš dūmų, vėjo ar žvaigždžių ir žinojo, kada kam tinkamas laikas. Savo stebuklingomis galiomis ji užsitarnavo išskirtinę kaimo pagarbą. Prisimenu, kai buvau maža, žmonės pas ją vesdavo gydyti sergančius gyvulius.

Gimiau Somalio dykumoje. Nenučiuokiu, kiek mano mama turėjo vaikų. Kai kuriuos palaidojo vos gimusius. Kaip ir dauguma somalių, auginome kupranugarius, ožkas ir maitinomės jų pienu. Pagal tradiciją mano broliai prižiūrėjo kupranugarius, o mergaitės rūpinosi smulkesniais gyvuliais.

Mano šeima vienoje vietoje niekada neužsibūdavo ilgiau nei tris ar keturias savaites. Gyvuliams nurupšnojus visą žolę, patraukdavome jiems ieškoti maisto kitur.

Vieną dieną, kai jau ėjo mano aštuntasis *gu*, tai yra lietaus sezonas, ganiau ožkas netoli mūsų naujos buveinės. Tą rytą repečkojasi per stačius smėlėtus *tuug* – išdžiūvusios upės – krantus ir gyniau ožkų bandą link vakar aptiktos vietos. Ten žėlė vienas kitas kuokštėlis šviežios žolės ir stirksojo kelios akacijos. Didesnės ožkos pasistiebusios ant užpakalinių kojų, snukiu baksnodamos apatines šakas rupšnojo lapus. Per lietaus sezoną ožkos ganosi gyvenvietėje – jomis nereikia pernelyg rūpintis, tačiau stojus sausrui ieškome žalių žemės lopinėlių. Gyvūnų nė sekundės nevalia paleisti iš akių, nes už kiekvieno krūmo gali tykoti plėšrūnas. Kaitrią popietę sėdėdavau pavėsyje ir dainuodama žaisdavau su lėlėmis iš pagaliukų. Visada žinojau, ko noriu iš gyvenimo. Netgi būdama visai maža. Vaizdavausi vyrą, už kurio ištekėsiu. Žaisdavau namus. Maži akmenėliai buvo mano ožkos, o didesni – kupranugariai ir galvijai. Iš smėlio lipdydavau didelį pusapvalį namą. Gerai, kai smėlis drėgnas, – iš

jo namelis išeina ypač vykęs, visai kaip mūsiškis. Bet maniškis būdavo geresnis – toks, apie kokį svajojau. Įsikuriant naujoje vietoje mama pastatydavo namelį, o stogą uždengdavo iš aukštos žolės pintais dembliais. Kai vėl ruošdavomės į kelią, šį būstą itin mikliai išardydavome ir pakraudavome ant kupranugarių. Mano žaislinis namelis buvo saugus ir dailus – visai kaip mamos. Turėjau vyrą ir vaikų, mes gyvenome toli nuo šeimos.

Dieną kepinant saulei viskas aplinkui atrodė tarsi išmirę. Kiek tik siekė akys, tolyn vingiavo smėlėta *tuug*. Vakare grįžtant namo mane su ožkomis lydėjo grėsmingai geltonos hienų pulkelio akys. Išsigandau, nes hienos yra protingos, ir jeigu nesi-saugosi, jos netruks pastoti kelią. Todėl turi stengtis pasirodyti galingas ir drąsus, kad plėšrūnai nesuuostų tavo baimės.

Baltukė, mamos mylimiausia ožka, iškėlusį snukį ėmė uosti orą. Aš irgi stabtelėjau. Pamačiau išdžiūvusios upės vagas pakraščiu traukiant vyrą, už pintos virvės jis vedėsi kupranugarį. Paprastai kupranugariai keliauja paskui vedlį, ryšintį medinį varpelį. Jam dusliai tilindžiuojant kupriai krypuoja vorele panašiai kaip drambliai, straubliais įsitvėrę vienas kito uodegos. Šis keistas kupranugaris blaškėsi kaip pamišęs ir vis trukčiojo virvę į vieną pusę. Gyvulys šeiminkui nesipriešino, tik kratėsi visu kūnu, o iš nasrų jam dribo putos. Retkarčiais sustodavo it stabo ištiktas ir imdavo drebėti. Į šį nelaimėlį tikrai bus įlindęs džinas. Nelabasis su savo išdaigomis – ne kitaip! Stebėjau, kaip vyras bandė kupranugarį užvilkti ant upės šlaito. Staiga jis žnektelėjo žemėn. Vyras šaukė jam keltis. Tada pradėjo tvatinti lazda tiesiog per pilvą, bet gyvūnas tebetįsojo smėlyje tampomas traukulių. Pamačiau, jog tai bus *hahl* – patelė – ir kad ji vaikinga, todėl labai vertinga. Vyras atsisėdo ir susiėmė galvą rankomis. Nustebau, kad suaugęs vyras sėdi ant žemės.

Klajokliai paprastai ilsisi ant vienos kojos, pėdą įrėmę į šlaunį ir rankas sudėję ant lazdos, permestos per pečius. Kartais mes dar ilsimės tupėdami. Niekada nebuvau mačiusi šitaip mušant kupranugario. Mano šeima šiuos gyvūnus labai vertino. Mat kupranugarių augintojas yra galingas žmogus. Jis gali juos parduoti arba išmainyti į žmoną ir nusipirkti, ką panorėjęs. Kupriai yra stebuklingi. Mano tėvas ir dėdės su kupranugarių kaimene elgdavosi griežtai, bet vyrai niekada prieš juos nepakeldavo rankos, nebent gyvuliai imdavo spyriotis. Kupranugariai yra pikti, žinojau, kad geriau jų pasisaugoti, nes jie spardosi ir skaudžiai kanda.

Stengiausi, kad vyras manęs nepastebėtų. Bijoju, kad man irgi gali nuo jo kliūti. Pasišoviau sprukti namo ir viską papasakoti mamai, bet nediršau palikti ožkų. Tėvas pasiustų ir man duotų pylos, jei gyvuliai išsivaikščiotų kas sau arba kurį nors papjautų hiena. Tūnojau krūmuose tyliai it nuščiuvęs gazelės jauniklis, vos drįsdama kvėpuoti.

Pagaliau patelė apsiramino. Sekundėlę apsidairė ir, atrodo, susivokė gulinti ant žemės. Tada staigiu judesiu truktelėjo kojas po savimi ir netikėtai atsistojo. Nors ji, kaip ir daugelis kupranugarių, stovėjo grakščiai, iš jos nasrų tebevarvėjo seilės ir dribo putos. Nepažįstamasis taip pat pakilo – matėsi, kad jam tai ne pirmas sykis, – ir vėl ėmė tempti vargšėlę paskui save. Jie nusileido į upės vagą ir užkopę į kitą krantą pasuko link mūsų gyvenvietės. Pamaniau, kad šeimininkas turėtų nerimauti dėl ligoto gyvulio. Jeigu jis nugaištų, vyras netektų ir kupranugarės, ir jos jauniklio, kartu ir vilties sulaukti daugiau kuprotų mažylių.

Jau nežinia, kiek laiko truko sausra ir karštis. Mačiau, kad tėvai jaudinasi, nors jie niekada neišsiduodavo. Mums stigo

vandens, nes šuliniai upės vagoje vis labiau seko. Ieškodami vandens gyvuliams jau kelis sykius kraustėmės. Atvestas kupranugariukas naktį nugaišo. Jį ryte rado mano jaunesnis brolis. Vadinome jį Senuku, nes gimė žilutėlis. Nors dar visai vaikas, jis, rodėsi, visada viską sužinodavo pirmas. Tėtis ranka bakstelėjo padarėlį. Ten veikiau tebuvo kaklas ir kojos. Tėvas pakėlė akis į giedrą dangų. Tvyrant sausrai jis nuolat žiūrėdavo į dangų ir meldavo Alachą lietaus. Negalėjome valgyti jauniklio mėsos, nes pagal musulmonų tikėjimą toks gyvulys laikomas nešvariu – jis turi būti paskerstas perpjaunant kaklą ir nuleidžiant kraują. Maitvanagai suko virš mūsų ratus taip įsidrąsinę, kad kassyk jiems praskrendant jų ilgi sparnai metė šešėlius. Atrodo, ir dabar girdžiu šiurenant sausą vėją ir mamą sau po nosimi kalbant maldą.

Motina niekada nepraleisdavo maldų, kad ir kokia nelaimė būtų ištikusi. Susirgus Koranas per dieną leidžia melstis tris kartus vietoj penkių, ir nebūtina pulti ant kelių, tačiau mama visada meldavosi penkis kartus. Prieš maldą musulmonai apsiprausia, kad būtų švarūs ir tyri kalbėdamiesi su Dievu. „Alachai, lai šis vanduo nuplauna mano sielą...“ Mums trūko vandens, kad išgyventume ar pagirdytume gyvulius, ką jau kalbėti apie ritualinius apsiplovimus. Jei nebūdavo vandens, mama apsiplaudavo smėliu. Penkis kartus per dieną ji atsargiai iš po krūmų pasikasdavo smėlio, nesutrypto žmonių ar gyvūnų. Pasemdavo saują ir prausdavosi, tarsi tai būtų vanduo. Trindavo juo veidą ir pėdas. Paskui išvyniodavo pačios austą maldos kilimėlį ir atsisukusi veidu į rytus, į šventąjį Mekos miestą, parklupdavo ant kelių ir linguodama, giedodama imdavo melstis: „Dievas didis, o Mahometas yra jo pranašas...“ Saulė buvo mūsų vienintelis laikrodys. Laiką matuodavome penkis kartus

per dieną – melsdamiesi auštant, vidurdienį, prieš saulėlydį, po saulės laidos ir naktį.

Baigusi giedoti giesmę Alachui mama suvyniodavo kilimėlį ir nunešdavo jį į mūsų trobelę. Buvo pati ją pastačiusi iš ilgų *galol* – akacijų – šaknų. Iškasusi lanksčias šaknis, motina iš jų sudėliodavo kupolo pavidalo karkasą ir jį apdangstydavo iš žolės nuaustais dembliais. Mūsų šeimoje mama ant savo pečių nešė visą ūkį. Ruošė maistą, prižiūrėjo mažylius, statydavo nameilį, audė demblius, ant kurių miegojome, pynė krepšius ir drožė medinius šaukštus. Ji buvo virėja, statybininkė, gydytoja ir vienintelė mano mokytoja. Mama man nieko nepasakojo apie negyvą kupranugariuką, tiesiog dienai leido tekėti įprasta vaga. „Jei Dievas panorės, ožkos šįryt duos pieno“, – sakydavo ji. Šiais žodžiais ji mus kasryt palydėdavo melžti ožką ir kupranugarių. Mama mokėjo sutarti su gyvūnais. Jei kurį paliesdavo, šis nė nekrustelėdavo. O aš melždama gyvulį tarp kojų suspausdavau jo galvą, ši net pradingdavo drabužio klostėse, ir palinkusi priekin bandydavau jį tramdyti, kad nesispardytų ir nepriterštų į dubenį. Išvydę mamą gyvuliai patys pas ją ateidavo leisdami jai liesti šilko švelnumo spenius. Melždama mama pokštaudavo ir dainuodavo.

Baltukė tą rytą davė daugiausia pieno, mama jį mums padalijo į aštuonias dalis. Duodama tėčiui pieno dubenėlį, žvelgė jam tiesiai į akis – taip ji elgdavosi itin retai, akimirką kitą jie laikė indą kartu. Tėtis buvo toks stiprus, kad galėdavo pakelti didžiausią ožką. Jis yra darodas – priklauso didžiausiai ir įtakingiausiai Somalio genčiai. Darodus dar vadino *Libah*, tai yra liūtais.

Tėvas ūgiu pranoko kitus mano matytus vyrus, o jo aštrios akys sugebėdavo iš tolo atskirti gazelės patelę nuo patino. Ži-

nojau, kad jis yra išvaizdus, nes moterys, norėdamos atkreipti dėmesį, su juo vis pajuokaudavo.

Stebėjau, kaip nepažįstamasis varo kupranugarį į mūsų gyvenvietę. Suvokiau, kad negaliu palikti ožkų be priežiūros, bet labai norėjau sužinoti, kas nutiko tam rūsčiam vyrui ir jo keistam kupranugariui. Staiga pamačiau Senuką kitoje *tuug* pusėje rankiojantį žabus.

– *Kali, kali*, čionai, greičiau! – šaukiau sudėjusi delnus prie burnos.

Nustebau, kad broliukas ieško stagarų ugniai kūrenti. Jis nusileido nuo stataus šlaito ir atsistojo ant *tuug* dugno.

– Kas nutiko?! – šūktelėjau.

– Mama nori įkurti didesnę ugnį, – atsakė brolis. – Giminitis atvedė jai apžiūrėti sergantį kupranugarį.

Iš po gąsdinamai žilų plaukų žvelgė mielas Senuko veidas ir apskritos auksinės gintaro spalvos akys. Jis atrodė visai kaip mama, kuri mūsų šeimoje buvo tikra gražuolė. Bet niekas to garsiai nesakė, nes džinas iškart išgirstų ir mano broliui nutiktų kas nors bloga.

– Senuk, – šaukiau, – skubėk čionai ir prižiūrėk ožkas! Turiu skubėti pas mamą.

Brolis sekundę padvejojo, bet nesitvėrė džiaugsmu, kad tokio amžiaus jau galės prižiūrėti ožkas. Prieš imdamiesi paties garbingiausio darbo – kupranugarių priežiūros – berniukai nuo mažens turi ganyti ožkas ir avis. Šiaip broliui nieku gyvu neleisčiau artintis prie ožkų, nes jis jas gali išgąsdinti. Bet šiandien taip magėjo sužinoti, kas čia vyksta, kad net buvau pasirengusi gauti į kailį, jei Senukas praganytų vieną ar kitą gyvulį.

Nerimavau, kad kas nors pastebės, jog palikau savo globotines, todėl atsargiai prisėlinau prie namelio. Tačiau ar kas kreips

dėmesį į dar vieną perkarusį vaiką? Kvepėjo dūmais ir šviežia arbata. Mačiau, kaip vyresnė sesuo pila arbatą į vieną iš mūsų dviejų stiklinių. Iš aukštai laikomo puodo plona srovele sruvo garuojantis skystis, ir prieskonių aromatas netruko pripildyti visą trobelę. Tada sesuo patiekė gėrimą tėčiui ir atklydėliui. Ji nežiūrėjo jiems į akis, patarnavo žvilgsnį nudelbusi žemėn, kaip dera tikrai moteriai. Nusistebėjau, kodėl vyrus vaišina ne mama.

Prie mūsų trobelės stovinti kupranugarė vėl ėmė blaškytis. Ją ištiko dar vienas priepuolis! Mama, kone prisiplojusi prie žemės, slėpėsi ilgame trobelės šešėlyje, kad neišgąsdintų gyvulio. Atidžiai jį stebėjo, lyg ketintų pirkti. Patelė buvo šviesiai rudos, beveik liūto karčių spalvos, o jos pilvas pūpsojo išsipūtęs nuo jauniklio. Matėsi žaizdos ant kūno ir krintant sukruvinti keliai. Mama stebeilijo į ją it suakmenėjusi, bet ne iš baimės. Tyliai tupėjau už mamos, nes irgi norėjau tapti gydūne ir iš jos mokytis.

Motina metė žvilgsnį į arbatą geriančius vyrus. Nepažįstamasis buvo tolimas tėvo giminaitis. Žemesnis už tėtį, keistos galvos formos ir ilgu it stručio kaklu. Ji stebėjo, kaip svečias gurkšnodamas arbatą šnekučiuoja su tėvu apie kažkokią politinę partiją ir kovas Ogadene. Mama tą giminaitį iškart perkandė. Pakako ant vyro lazdos pamatyti sukrešėjusį kraują ir prie jo prikepusius kupranugario gaurus. Ji pakilo, pamažu prisiartinė prie gyvulio ir švelniai užburkavo: „Allah Bah Wain“, o paskui užgiedojo: „Dievas yra didis.“ Ištiesė ranką ir priglaudė ją prie patelės skruosto, tada iš lėto, švelniai pirštų galiukais perbraukė per ilgą kaklą, petį iki pat pilvo. Kupranugarė nė nekrustelėjo, bet drebėti nesiliovė. Mama paglostė didelį pilvą, tarsi čiupdamas jame užsimezgsusią gyvybę. Gyvulus buvo toks sulysęs, kad,

nepaisant nėštumo, net šonkauliai styrojo. Mama priglaudė ausį prie patelės pilvo ir klausėsi, kaip plaka naujos gyvybės širdis. Pamažėle atšlijio ir brūkštelėjo ranka per putas, drimbančias pro juodas kuprės lūpas. Patrynė jas tarp pirštų ir paragavo. Pražiodžiusi vargšėlę apžiūrėjo jos dantis ir storą liežuvį. O kai gyvūnas nusišlapino, ji pasėmė saujelę šlapio smėlio ir pauostė. Atrodė, kad motina laukia tinkamo laiko stebėdama, kaip saulė leidžiasi už tolimų kalvų. Ji išmanė, kaip juda žvaigždės ir kada *gu* – taip vadiname lietingąjį sezoną – pakeičia *hagaa*, arba sausra. Mama jautė, kada reikia veikti, o kada geriau palaukti.

Ji paėmė už pinto apynasrio ir truktelėjo jį atgal. Įkalbėjo kupranugarę – somalių kalba *faardisimo* – atsisėsti. Mačiau, kaip jos ilgos ausys viena paskui kitą pasisuko mamos balso kryptimi. Gyvulys šlumštelėjo ant žemės. Pirmiausia atsiklaupė ant priekinių kojų, tada sulenkė užpakalines ir galų gale atsigulė jas pakišęs po savimi. Kupranugariai įpratę klūpėti, nes stovint nėra patogų uždėti krovinį. Mama pritūpė, kad jos veidas būtų sulig gyvulio snukiu.

Gyvenvietę apgaubė tyla. Vyrai baigė kalbas, moterys nustojo tarškinti puodais. Netgi dūmai, regėjosi, tarsi kažko laukia. Abiem rankomis mama suėmė gyvulio snukį, lyg jis būtų vaikas. Pažvelgė jam tiesiai į akis ir pradėjo švelniai plekšnoti.

– Nešdinkis, nelabasis. Dink iš čia! Tu čia nereikalingas.

Ji tiksliai žinojo, kiek kartų ir kaip stipriai reikia plekšnoti velnio apsėstąjį, kad išgąsdintų džiną. Mama iškėlė odinį amuletą, kurį dėvėjo ant kaklo, ir tardama šventus žodžius iš Korano palietė juo gyvūno nosį – sielos vartus. Keletą akimirkų patelė gulėjo visiškai rami. Tada liovėsi drebėti ir pradėjo atrajoti, kaip paprastai elgiasi besiilsintys kupranugariai.

Mama atsistojo ir, prisidengusi veidą skara, grįžo pas tėvą ir jo giminaitį. Nudelbusi akis papasakojo, kad kupranugarę buvo apšėdusi piktoji dvasia ir dėl to gyvūną varginę priepuoliai.

– Ji tuoj atsives jauniklį, – pranešė mama, – dar prieš delčią. Drebulio džiną išvariau, bet dabar kupranugarė turi ilsėtis, gerai paėsti ir gausiai gerti iki gimstant mažyliui. Tai padės apsi-saugoti nuo džino, jeigu jis sumanytų grįžti.

– Ji neės, – tarė giminaitis.

– Ją išgąsdino piktoji dvasia, – paaiškino mama. – Jeigu nori, kad vėl būtų ir gertų, elkis su gyvuliu švelniai ir nekelk balso.

– *Hiiyea*, gerai, – tėtis su giminaičiu sutartinai linktelėjo.

– Paskersime ožką, iškelsime puotą ir melsimės Alachui. Džinas net prisiartinti nedrįs, – tarė tėvas.

Matyt, net pašokau iš vietos išgirdusi minint ožką, nes jis pasuko galvą ir mane pamatė. Nespėjus pasprukti stvėrė man už rankos, prisitraukė artyn ir taip smarkiai užvožė, kad net pajutau iš nosies bėgančio kraujo skonį. Tėvui užsimojus antrą sykį, man pavyko ištrūkti iš jo tvirtų gniaužtų. Kiek įkabindama skuodžiau ten, kur palikau besiganančias ožkas. Upės dugnas buvo tamsesnis už dangų, tirštėjančioje naktyje nieko negalėjau įžiūrėti. Klupinėjau už aštrių akmenų, akacijų krūmų spygliai draskė odą. Tamsoje išgirdau bliaurant Mažių, vieną ožių. Taip praminėme, nes jis nuolat bliaudavo. Senukas traukė upės vaga, o jam iš paskos klusniai tipeno ožkos. Kaip apsidžiaugiau tarp nakties šešėlių išvydusi šviečiant jo sidabrinus plaukus. Pravirkau ir negalėjau liautis. Ranką taip stipriai skaudėjo, lyg ji būtų lūžusi. Žinojau, kad parėjusi namo vėl gausiu lupti. Troškau vietoj įtūžusio tėvo kirčių ant skruostų jausti mamos delnus. Kodėl kupranugaris svarbesnis už dukrą?

Po kelerių metų, kai sulaukiau tinkamo amžiaus tekėti, pabėgau nuo tėvo ir žiaurios Somalio gyvenimo tikrovės, tačiau Vakarų pasaulis pasirodė daug žiauresnis. Tėčio smūgiai buvo geriau nei vienvė, manęs tykojusi šiuolaikiniame pasaulyje. Atsidūrusi Amerikos ar Didžiosios Britanijos viešbučiuose, kur kambariuose siausdavo piktosios dvasios, ilgėjausi žmogaus rankų prisilietimo. Rankų, iš kurių sklido meilė. Net skaudūs kirčiai būtų buvę mieli. Akys degė ir tino nuo ašarų. Grauzė neviltis, atrodė, kad pasiekiau gyvenimo akligatvį. Somalyje šeima yra viskas. Santykiai tarp žmonių tokie pat svarbūs kaip vanduo ir pienas. „Lai gazelės laigo po tavo namus“ – šis palinkėjimas yra didžiausias įžaidimas somaliui. Tai reiškia: „Lai tavo šeima pradingsta.“ Gazelės yra baikščios, jos niekada nesiartins prie namo, nebent jame niekas negyventų. Vienvė mums baisesnė už mirtį. Šeima buvo toli, be to, su sužadėtiniumi Dana irgi ėmėme nesutarti. Bandžiau surasti mamą, bet kai vieno somalio paklausiau apie tėvynę, jis tarė: „Pamiršk Somalį. Somalio daugiau nebėra.“ Vyras žvelgė į mane tuščiu žvilgsniu, lyg jo širdy kas būtų užgesinęs šviesą. Lyg būtų pasakęs, kad nebeturiu mamos. Tai negali būti tiesa. Jeigu nebėra Somalio, tuomet kas esu aš? Mano kalba, kultūra ir papročiai yra unikalūs, netgi mūsų išvaizda išskirtinė. Ar gali išnykti šalis it vanduo upėje užėjus sausras?

Ėjo 2000-ieji. Nuo to laiko, kai pabėgau iš Somalio, praėjo devyniolika metų. Mano šalis kentė badą ir karą. Nė neišsivadavau, kas nutiko mano šeimai. Los Andžele turėjau sakyti kalbą apie moters lyties organų žalojimą. 1995 metais sulaužiau griežtą musulmonų draudimą viešai papasakodama apie savo pačios apipjaustymą. Tapau Jungtinių Tautų atstove, kalbančia šia tema, bet kassyk man apie tai pasisakant sugriždavo emociškai ir fiziškai skausmingi prisiminimai. Tiesą sakant, kai buvau

maža, pati maldavau mamos, kad mane apipjaustytų. Girdėjau, kad po to mergaitės tampa švarios ir tyros. Kai tai įvyko, buvau ūgio sulig ožka. Mama mane tvirtai laikė, kol senyva moteris išpjovė klitorį, vidinę vaginos dalį ir užsiuvo žaizdą. Ji paliko tik degtuko skersmens ertmę šlapintis ir menstruacijų kraujui pratekėti. Tuo metu net nesuvokiau, ką su manimi daro, nes niekada apie tai nekalbėdavome. Ši tema buvo uždrausta. Nuo apipjaustymo mirė mano gražuolė sesuo Halima. Nors šeima nieko nepasakojo, nė neabejoju, kad ji mirtinai nukraujavo arba mirė įsimetus infekcijai. *Midgaan*, tai yra moterys, atliekančios kraupiąją procedūrą, naudoja skutimosi peiliuką arba akmeniui pagალąstą peilį. Somalio visuomenėje jos laikomos neliečiamosiomis, nes jų gentis kilusi ne iš pranašo Mahometo. Tos moterys kraujavimą stabdo miramedžių sakais, bet kilus komplikacijoms pasekmės gali būti liūdnos, nes mes neturime penicilino. Vėliau, merginai ištekėjus, jaunikis pirmąją vestuvių naktį bando angą „atverti“. Jeigu plyšys pernelyg siauras, mergina „atveriamą“ peiliu. Tik po daugelio metų suvokiau, kad iš tiesų tai yra lyties organų žalojimas. Tačiau kaskart apie tai kalbėdama jaučiu nerimą – baiminuosi, kad už tylos įžadų su-laužymą man gali nutikti kas nors bloga.

Jau buvo vėlu, kai pasiekiau viešbutį, kur vyko konferencija. Nežinojau, kad renginiai vyksta įvairiose patalpose. Nelabai susigaudžiau, kur turiu eiti. Galų gale mane nukreipė į pokylių salę. Kai atidariau dvivėres duris, nustėrau milžiniškoje erdvėje pamačiusi kokius penkis ar šešis šimtus žmonių. Renginio vedėja Nensė Leno su kitais pokalbio dalyviais jau sėdėjo scenoje. Tokiais atvejais išmokau elgtis taip, tarsi tiksliai žinočiau, ką reikia daryti. Giliai įkvėpiau, aukštai iškėliau galvą ir pakilau į sceną šoniniais laipteliais. Nensė atsistojo ir sveikindamasi žen-

gė link manęs. Jos laikysena mane padrąsino, o malonus būdas iškart nuramino.

Diskusijoje dalyvavo pabėgėlių prieglobsčio klausimus išmananti teisininkė ir gydytoja iš Sudano. Abi moterys kalbėjo remdamosi faktais ir skaičiais. Skaičiuojama, kad apie 70 milijonų moterų tapo senosios tradicijos aukomis, tačiau šios procedūros ištakas tebegaubia didžiausia paslaptis. Pasaulyje paplitusios kelios apipjaustymo rūšys. *Sunna* yra klitorio pašalinimas. Kartais išpjaunamos ir lytinės lūpos. Somalio mergaitės kenčia nuo žiauriausio moters genitalijų apipjaustymo (MGA), jis vadinamas „faraoniškuoju“ arba infibuliacija. Mergaitėms pašalinamas klitoris ir vidinės makšties lūpos, o žaizda užsiuvama paliekant tik mažą angą menstruacijų kraujui ar šlapimui. Pasak gydytojos, mergaičių genitalijų apipjaustymas buvo atliktas 84 procentams egiptiečių nuo trejų iki trylikos metų. Ši procedūra nebėra atliekama tik musulmoniškuose kraštuose – šitaip luošinamos per 6000 mergaičių Vakarų šalyse.

Stengiausi paaiškinti, kas man nutiko vaikystėje ir su kokiomis bėdomis susidurdavau šlapindamasi ir per menstruacijas. Motina man patarė mažiau gerti, kad ertmė nedidėtų, ir miegoti ant nugaros, kad žaizda švariai sugytų ir dailiai surandėtų. Ji vylėsi, kad apipjaustymas man užtikrins gražią ateitį, nes merginos su sveikais lyties organais laikomos nešvariomis ištvirkėlėmis. Nė viena motina sūnui nepageidautų tokios žmonos. Mama, kaip ir daugelis somalių, tikėjo, kad mergaites apipjaustyti liepia Koranas. Pasakoti apie savo apipjaustymą man buvo ir palaima, ir prakeiksmas. Džiaugiausi, kad visuomenė rengiasi sukilti prieš šį žiaurų paprotį, bet kaskart tarsi iš naujo patirdavau jo suteiktą skausmą ir kančią. Kalbėdama apie moters lyties organų žalojimą neigdavau tai, kuo tikėjo mama,

tėvas ir mano tauta. Tarsi išsižadėdavau šeimos ir jai svarbios tradicijos. Troškau padėti moterims, perėjusioms šį kraupų pragarą, bet tapau priešu savo pačios šalyje. Jeigu vis dar gyvenčiau su savo šeima, niekada nebūčiau drįsusi apie tai prasižioti. Kalbėdama apie moterų luošinimą visada jausdavau baimę ir sumaištį. Yra dalykų, apie kuriuos Somalyje nekalbama: mes neliečiame mirusiųjų temos ir nesakome, kad žmogus yra gražus. Turime daug paslapčių, nes pernelyg atviraujant galima užsitraukti nelaimę. Nuliūda, kai teisininkė moterų apipjausytumą prilygino kankinimui. Mama manęs nekankino. Ji tikėjo, kad dukrą daro švaria moterimi, tapsiančia gera žmona, mylima motina ir gerbiama šeimos nare.

Kai nutilau, nemažai klausytojų norėjo išgirsti daugiau, bet susigėdau. Jaučiau, kad negaliu pratarti nė žodžio. Man atrodė, kad kalbėjau nei į tvorą, nei į mieta. Išsmukusi iš salės pro šonines duris, šmurkštelėjau į liftą ir nuspaudžiau devyniolikto aukšto mygtuką. Viršutiniai dangoraižių aukštai man visada kėlė baimę. Augau plokščiame ir atvirame pasaulyje, o kylant šia dėžute aukštyn širdį sukaustydavo nerimas – juk tai šitaip nenatūralu.

Drebančia ranka perbraukiau svečio kortelę per plyšį ir ant durų rankenos pakabinau ženklą „Netrukdyti“. Užtraukiau rudas užuolaidas, kad į kambarį nespigintų saulė. Danguje nebuvo nė debesėlio, tai man priminė gimtinę. Dirstelėjau į mažąjį barą. Džinas! Jis man vyptelėjo ir pasisveikino: „Sveika atvykusi!“ Susirinkusi džino, romo ir viskio buteliukus susirangiau lovoje. Kiekvienas iš jų buvo vis nauja piktoji dvasia. Ištuštinau visus – vieną po kito.

Mama mokėjo atsikratyti dvasių, bet nežinojau, nei kur ji, nei ar išvis mane norėtų matyti. Pozavimas nuotraukoms, juo-

lab modelio karjera – šito ji nesuprastų. Mano gentis išluptų man akis išgirdusi, ko pripasakojau apie mūsų kultūrą. Norėjau būti gydyne kaip mama, bet smerkdama MGA ją įžeidžiau. Motina mane mokė niekada nekalbėti blogai, nes piktus žodžius siunti visatai, kur jie pasklinda, ir jų nebesusigrąžinsi. Juodasis angelas Malikas tupi ant vieno peties, o baltasis velnias Behiras – ant kito. Kai Behiras mamą priversdavo leptelėti ką nors bloga, ji paprašydavo Maliko tai sugrąžinti atgal. „Gražink atgal, gražink atgal“, – nieko nelaukusi ji išberdavo greitakalbe, kol neapgalvoti žodžiai nebūdavo nukeliavę per toli. „Atsiimu savo žodžius, atsiimu savo žodžius!“ – šaukiau, bet žinojau, kad per vėlu. Siaubingi dalykai, kurių pripasakojau apie savo šalies žmones, jau sklaidė po plačią visatą. Jų susigrąžinti neįmanoma.

Tame kambaryje norėjau likti amžiams. Užsitempiau ant galvos antklodę ir it vėžlys įsikuičiau į patalus. Išsigandusi ir vieniša – tikra nevykėlė. Krūtinę ėmė kilnoti rauda, nevaldomai išsiveržusi lauk. Ilgai ją gniaužiau savyje. Mintis kaustė baimė. Pagaliau užsnūdau. Sapnavau, kad niekur negaliu rasti ožkų. Jos išsilakstė kiekviena sau, o aš jų visur ieškau. Pėdos kraujuoja nuo aštrių akmenų ir dygliuotų krūmų. Girdžiu jas bliaunant, bet niekaip nerandu. Pabudusi susivokiau verkianti.

Nors, tiesą sakant, nerūpėjo, kas man nutiks, apie savižudybę negalvojau. Mama pasakojo apie vieną penkiolikmetę, kuri susidegino, nes tėvai jai uždraudė tekėti už mylimo jaunuolio. Merginos nepalaidojo, kaip dera, net maitvanagiai nesiartino prie jos kūno. Kai išblizgintoje, plytelėmis išklotoje vonioje palaidau vandenį, tegalvojau apie mamą, besimazgojančią smėliu. O aš čia švaistau veltui dešimtis litrų vandens. Žiūrėjau į savo atvaizdą veidrodyje. Mano mama – nuostabaus grožio moteris –

niekada nėra savęs mačiusi veidrodyje. Ji net neįsivaizduoja, kaip atrodo jos veidas. Nužvelgiau savo kūną ir vėl susigėdau – ak, tos mano kojos! Per jas dažnai negaudavau modelio darbo, nes dėl nepakankamos mitybos vaikystėje jos tapo kreivos. Kaip tos dvasios, tykančios keliautojo kryžkelėje, taip ir bado šmėkla niekur nedingo iš Somalio. Įdomu, ar kas iš mano šeimos dar gyvas? Naujienų gaudavau retai, jos visada buvo skaudžios. Mano brolis Senukas mirė, kaip ir seserys Amana su Halima. Per genčių susirėmimus Mogadiše pro virtuvės langą įlėkusi kulka paklydėlė pakirto linksmuolį mamos brolių dėdę Voldabą, kuris tarsi du vandens lašai buvo panašus į savo seserį. Mamą taip pat pašovė, bet ji išgyveno. Apie kitus neturėjau jokių žinių.

Pabėgau sulaukusi maždaug trylikos, nes tėvas bandė mane ištekinti už senio. Somalyje už nekaltą mergaitę vyrai turi mokėti nemenką išpirką. Tas jau plikti pradėjęs senis parimo ant lazdos ir pasiūlė už mane kelis kupranugarius. Moteris negali rinktis, ji turi ištekėti. Kitaip dykumoje pražūsi. Vienišoms moterims lieka užsiimti prostitucija arba elgetauti. Vis dėlto jaučiau, kad ganyti ožkas ir laukti vestuvių su kažkokiu seniu – ne man. Nepaklusau tėvui. Dėjau į kojas. Motina man padėjo. Tiesą sakant, net nežinau, kodėl. Gal ji nelinkėjo dukrai blogo vyro. Mama mane išmokė tokios dainos:

*Į tamsią naktį iškeliauji
Tekėti už netikšos vyro,
Jis tvatina tave piemens lazda,
Ir smunkanti skara apnuogina tavo veidą.*

Taigi vieniša ir įkaušusi, kovodama su aplinkui sklandančiomis piktosiomis dvasiomis ilgėjausi mamos. Žinojau, kad ji

man padėtų. Kai gimė sūnus Alekas, iki skausmo troškau, kad motina būtų šalia, ilgėjausi jos glėbio ir tylaus kuždėjimo į ausį: „Viskas bus gerai.“ Nesvarbu, kokia juoda katė tarp judviejų perbėgo kelią, nesvarbu, kaip pakrypo jūsų gyvenimai, – gimus kūdikiui šaukiesi mamos. Kas kartą apkabindama savo mažąjį – dabar trejų metų – Aleką, ilgėjausi namų Afrikoje ir mamos, kuri yra Afrikos dalis.

Motina tiki Alachu kiekvienu savo kraujo lašeliu. Be Alacho ji negali nei kvėpuoti, nei žingsnio žengti. Nepadėkojusi Dievui ji nekuls grūdų ir nemelš ožkų. Mane irgi mokė taip gyventi, už tai ją labai myliu. Gyvendama Vakaruose imu prarasti ryšį su Dievu kasdienybėje. Mane nutvilkė suvokimas, kad galiu visko netekti, jeigu negrįšiu į savo sielos namus dykumoje.

Mano vardas Varis somalių kalba reiškia dykumų gėlę. Jos žiedlapiai yra geltoni, beveik oranžiniai, o žemai svyrančios krūmelio šakos saugo Alacho žemę aplinkui šaknis. Nors kartais Somalyje išganingo lietaus tenka laukti ištisus metus, šis augalas kažkaip sugeba išgyventi. Kai pagaliau ima lyti, jau kitą dieną smėlynai apsipila žiedais. Jie lenda iš plyšių žemėje tarsi drugeliai klajūnai. Gležniems žiedeliams net didžiausia kaitra nėra motais. Sykį paklausiau mamos:

– Kodėl mane taip pavadinai?

– Greičiausiai todėl, kad esi ypatinga, – lyg juokaudama paaiškino mama.

Kai pagalvoju apie savo vardą, man į galvą ateina vienintelis dalykas – esu kovotoja, kuriai nebaisios jokios negandos, visai kaip tai dykumų gėlei. Mano siela kužda tą patį. Po visko, ką patyriau, jaučiuosi taip, tarsi man būtų 130 metų – kartais net daugiau. Žinau, kad šiame pasaulyje esu labai seniai. Apmąstydamas, kas gera ir bloga nutiko gyvenime, nėra neabejoju, kad

man pavyks ištvirti viską. Nežinau, kodėl mama pasirinko šį augalą, nežinau, kodėl Alachas pasirinko mane, bet mudu tobulai tinkame vienas kitam. Šitai aš žinau.

Augę Somalyje puikiai įsivaizduoja, ką reiškia rytą atsikelti ir eiti, kai neturi jėgų. Man tai pavyko – pakilau ir gyvenau toliau. Norėjau rasti mamą. Norėjau grįžti į gimtąją žemę ir pamatyti ją kitu žvilgsniu. Tik nežinojau, kaip tai padaryti, nes rasti šeimą atrodė neįmanoma, beveik taip pat neįmanoma, kaip kupranugarių mergaitei tapti garsiu modeliu.